

Vapaaehtoinen
pelastuspalvelu

VAPAAEHTOISEN ENSIHUOLTO-OPAS

Sisällysluettelo

Ensihuolto osana Vapaaehtoista pelastuspalvelua	4
Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmius.....	4
Mitä ensihuolto on?	6
Kunnan sosiaaliviranomainen varautuu valmiussuunnitelmiin	7
Kunnan sosiaalipäivystys on tavoitettavissa ympäri vuorokauden	8
Vapaaehtoiset täydentävät viranomaisten valmiutta.....	8
Ensihuollon sisältö ja tehtävät	10
Vaatehoidon ja muiden välttämättömien tarvikkeiden hankkiminen	10
Perusterveydenhuollon tukeminen	13
Ruokahuolto	13
Hätämajoitus ja evakuoinnissa avustaminen	14
– Hätämajoituspaikan perustaminen	16
Tapahtumien kirjaaminen tilannekuvaksi	18
Punaisen Ristin aineellinen apu katastrofirahastosta	21
Keräystoiminta	22
Neuvonta ja käytännön apu.....	22
Henkinen tuki	23
– Äkillinen järkyttävä tapahtuma voi aiheuttaa sokkireaktion.....	23
– Miten auttaa kriisissä olevaa.....	24
– Auttajankin jaksamisesta on huolehdittava	26
Henkilötiedustelu ja perheenyhdistäminen.....	29
Auttamisvalmius	30
Hälytysvalmius	30
Hälytysryhmien minimivaatimukset.....	30
Lisätietoja.....	34
Liite 1: Ensihuoltosopimus (malli).....	34

Vapaaehtoisen ensihuolto-opas on tuotettu Raha-automaattiyhdistyksen tuella.

Teksti	Tekstin päivitys Melinda Palomaa, Tuula Luoma, Anja Tunturi, Mika Strömman, Hanna Ollila, Riitta Kangaskesti, Ari Haaranen, Aki Väilä. Pohjaa edellisen oppaan tekstiin, jonka ovat kirjoittaneet Mari Kallio ja Anu-Elina Halonen (2008).
Kuvitus	Mirva Liimatta
Toimitus	Sari Häkkinen
Julkaisija	Suomen Punainen Risti 2016
Paino	Hannun Tasapaino
ISBN	978-951-658-187-6

Hyvä lukija,

Ensihuolto on organisoitua vapaaehtoistoimintaa, jolla autetaan ja tuetaan ihmisiä erilaisissa äkillisissä onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa. Vuosittain Vapaaehtoinen pelastuspalvelu osallistuu viranomaisen hälyttämänä kymmeniin ensihuoltotehtäviin.

Tämä opas on tarkoitettu Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuollon koulutusmateriaaliksi. Sen tavoitteena on edistää kuntien ja vapaaehtoistoimijoiden sujuvaa yhteistyötä häiriötilanteissa. Oppaassa kerrotaan, mitä vapaaehtoinen ensihuoltotoiminta on, miten se tukee viranomaisomaistyötä ja miten ensihuollollista valmiutta ylläpidetään.

**"Ensihuolto ei ole avaruustiedettä.
Elämäkokemus ja arkipäivän kekseliäisyys
auttavat pitkälle, ja ongelmat ratkaistaan
sitä mukaa, kun niitä tulee. Olennaista on
pysytellä tyynenä, oli tilanne mikä tahansa."**

Punaisen Ristin Länsi-Suomen piirin
keräys -ja valmiuskoordinaattori Riitta Kangaskesti

Viedään apu yhdessä perille,

Valmiussuunnittelija **Melinda Palomaa**
Kotimaan valmiuden päällikkö **Leena Kämäräinen**
Valmiuden yksikkö
Suomen Punainen Risti

ENSIHUOLTO OSANA VAPAAEHTOISTA PELASTUSPALVELUA

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (Vapepan) tehtävänä on avustaa viranomaisia erilaisissa hälytystehtävissä. Vapepan toiminta on pyyteetöntä, viranomaisista tukevaa, organisoitua ja koulutettua vapaaehtoistoimintaa. Toiminnassa on mukana 51 järjestöä ja yhteisöä, joiden vapaaehtoiset hälytysryhmät toimivat ympäri Suomen. Vapepassa ei ole henkilöjäseniä, vaan siihen kuulutaan jonkin jäsenjärjestön kautta.

Suomen Punainen Risti toimii Vapaaehtoisen pelastuspalvelun yhteysjärjestönä ja koordinoi toimintaa yleisen pelastuspalvelun osalta. Vapaaehtoista meri- ja järvipelastustoimintaa koordinoi Suomen Meripelastusseura ja vapaaehtoista lentopelastustoimintaa Suomen Lentopelastusseura.

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmius

Vapepan tehtäviä avustustilanteissa voivat olla esimerkiksi

- maasto- ja taajamaetsintä
- ensihuolto
- henkinen tuki
- liikenteenohjaus
- viestitys
- kuljetus
- vesistöetsintä
- vedenalainen etsintä
- lentopelastus
- ensiapu
- lastenhoito
- sammutus
- lemmikkieläimistä huolehtiminen
- omaisuuden pelastaminen
- ympäristöonnettomuuksissa avustaminen
- muut viranomaisten määräämät tehtävät.

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmius perustuu sen jäsenjärjestöjen ja hälytysryhmien varautumiseen. Kukin järjestö tarjoaa omaa osaamistaan, henkilöstöään ja kalustoaan viranomaisten tueksi Vapepan hälytysjärjestelmän kautta.

Vapepalla on oman hälytysjärjestelmänsä kautta noin 300 – 400 hälytystehtävää vuodessa. Yleisin Vapepalle tuleva hälytystehtävä on kadonneen henkilön etsintä. Vapaaehtoisella meripelastuksella on vuosittain noin 1500 tehtävää ja lentopelastuksella noin 100.

Yleisimpiä ensihuollollisia tehtäviä ovat ruokahuolto ja henkinen tuki. Et-sinnöissä henkistä tukea annetaan sekä kadonneen omaisille että etsijöille. Muita tärkeitä ensihuollollisia taitoja ovat muun muassa hätämajoituksen perustamisen osaaminen sekä paikallisten vapaaehtoisjärjestöjen tuntemus ja yleiset yhteistyötaidot.

Vapepan jäsenjärjestöt varautuvat tehtäviinsä kouluttamalla vapaaehtoi-siaan ja järjestämällä harjoituksia sekä varustamalla ja organisoimalla häly-tysryhmiä.

Punainen Risti koordinoi sosiaali- ja terveysalan järjestöjä häiriötilanteissa

Sosiaali- ja terveysministeriöllä ja Suomen Punaisella Ristillä on vuonna 2014 päivitetty yhteistyöpöytäkirja varautumisesta ja ensiaputoiminnasta. Tarkoituksena on edistää kuntien, Punaisen Ristin ja muiden vapaaehtoistoimijoiden sujuvaa yhteistyötä häi-riötilanteissa.

Kunnan valmiussuunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon, mi-ten vapaaehtoistyötä voidaan hyödyntää häiriötilanteissa. Sosi-aali- ja terveysministeriö kannustaa kuntia sopimaan paikallises-ti Punaisen Ristin kanssa vapaaehtoisten käytöstä, hälyttämi-sestä ja koordinoinnista.

Tavoitteena on, että paikallisviranomaisten apuna on riittävä määrä muun muassa ensiapu- ja ensihuoltoryhmiä ja psykososi-aalisen tuen ryhmiä. Punainen Risti itse ylläpitää ja kouluttaa vapaaehtoisryhmiä, jotka täydentävät ja tukevat sosiaali- ja ter-veydenhuollon viranomaisten toimintaa. Lisäksi Punainen Risti koordinoi Vapaaehtoista pelastuspalvelua. Yhteistyöpöytäkir-jalla on sovittu, että Punainen Risti koordinoi häiriötilanteissa myös muita sosiaali- ja terveysviranomaisten tukena toimivia vapaaehtoistoimijoita.

MITÄ ENSIHUOLTO ON?

Ensihuolto on onnettomuuden uhreille, heidän läheisilleen ja auttajille annettavaa monipuolista apua ja tukea, jota järjestävät vapaaehtoiset. Ensihuoltotoiminta käynnistetään heti pelastamisen jälkeen ja sitä jatketaan tarvittaessa onnettomuutta seuraavien lähivuorokausien ajan.

- Ensihuolto on organisoitua vapaaehtoistoimintaa, jonka tarkoituksena on antaa ihmisille apua ja tukea äkillisissä onnettomuus- ja häiriötilanteissa.
- Ensihuolto tukee ja täydentää viranomaisten toimintaa.
- Ensihuolto pyrkii huolehtimaan ihmisten perustarpeista ja tukee heidän selviytymistään.

Onnettomuudet ja tilanteet, joissa tarvitaan ensihuoltoa, voivat koskettaa yksilöä, perhettä tai yhteisöä. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi tulipalot, kadonneiden etsinnät, liikenneonnettomuudet, evakuoituista huolehtiminen, suuronnettomuudet, pakolaisten vastaanottaminen ja monet erityistilanteet.

Onnettomuuksissa vapaaehtoiset voivat auttaa esimerkiksi järjestämällä pelastuneille hätämajoituksen ja hankkimalla heille vaatteita. He voivat myös huolehtia autettavien ja auttajien muonituksesta. Toisinaan vapaaehtoiset antavat myös ensiapua sekä neuvovat ja tukevat käytännön asioissa. Vapaaehtoisia tarvitaan lisäksi henkisenä tukena: olemaan läsnä ja kuuntelemaan ihmisiä, jotka ovat kokeneet järkyttävän tapahtuman.

Myös auttajat voivat tarvita apua. Yleisin ensihuollon muoto on silloin esimerkiksi ruokahuolto tai henkinen tuki. Se, mitä ensihuollon toimintamuotoja kulloinkin käytetään, riippuu onnettomuudesta ja sen laajuudesta. Avun tarve kartoitetaan huolellisesti ennen varsinaisia avustustoimia ja toiminta sovitetaan avun tarpeeseen.

Ensihuoltoavun hälyttäminen pohjautuu usein alueellisiin sopimuksiin viranomaisten kanssa, mutta ensihuolto voidaan hälyttää hätäkeskuksen kautta myös ilman sopimusta. Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valtakunnallinen sopimus poliisin kanssa mahdollistaa ensihuoltotaitoisten vapaaehtoisten hälyttämisen poliisin tueksi koko maassa.

Useimmiten ensihuollon vapaaehtoiset toimivat kuntien sosiaaliviranomais-
ten tukena. Peruspalvelujen ja muiden yhteiskunnalle tärkeiden toimintojen
ylläpitäminen on suurelta osin kuntien vastuulla, joten niillä on keskeinen
rooli varautumisessa. Kunnan varautumista johtaa kunnanjohtaja ja kunnan
eri toimialojen varautumista kunkin viraston johto.

Kunnan sosiaaliviranomainen varautuu valmiussuunnitelmin

Sosiaalihuollon järjestäminen perustuu sosiaalihuoltolakiin (1301/2014). La-
ki velvoittaa kuntaa huolehtimaan sosiaalihuollon suunnittelusta ja toteut-
tamisesta. Sosiaalitoimen erityistehtävänä on huolehtia väestön ruoka-
huollosta, majoituksesta ja vaatetuksesta sekä yhteistyössä terveyden-
huollon kanssa organisoida tarvittava psykososiaalinen tuki ja palvelut.
Kriisitilanne saattaa edellyttää myös pelastus- ja huoltotehtävissä toimivi-
en henkilöiden ruokahuollon järjestämistä. Useimmille paikkakunnille on
perustettu psykososiaalisen tuen järjestämistä varten erityinen terveystoi-
men organisoima kriisiryhmä.

Sosiaalipalveluja voidaan tarvita kiireellisesti monenlaisissa vaara- ja uhka-
tilanteissa ja onnettomuuksissa. Kuntien sosiaaliviranomaiset ovat varau-
tuneet normaaliajan onnettomuuksia ja häiriötilanteita sekä poikkeusoloja
varten valmiussuunnitelmilla, joiden mukaan kunnat järjestävät tarvittaessa
erilaisia ensihuollollisia ja psykososiaalisia tukipalveluja.

Sosiaalitoimen varautuminen perustuu valmiuslakiin, ja varautumista ja val-
miussuunnittelua ohjeistaa sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema Sosi-
aalitoimen valmiussuunnitteluopas. Huoltotoimien käytännön organisoin-
nista ja johtamisesta sekä esimerkiksi siitä, kuinka laajasti ennalta sovittui-
hin järjestelyihin kussakin tilanteessa ryhdytään, päättää kunnan sosiaali-
johtaja.

Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluoppaan mukaan kunnan sosiaalitoimen
on kartoitettava alueellaan toimivat järjestöt ja sovittava niiden kanssa yh-
teistyöstä ja työnjaosta sosiaaliviranomaisille kuuluviissa tehtävissä erilai-
sissa turvallisuustilanteissa. Opas kehottaa tekemään yhteistyötä myös
valmiussuunnittelussa sekä koulutuksissa ja harjoituksissa.

Kunnan sosiaalipäivystys on tavoitettavissa ympäri vuorokauden

Sosiaalipäivystyksellä varmistetaan, että erilaisissa kriisi- ja hätätilanteissa pystytään kaikkina vuorokauden aikoina vastaamaan välittömiin sosiaalipalvelujen tarpeisiin ja ohjaamaan asiakas tarvittaessa saamaan muuta apua. Sosiaalipäivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden.

Sosiaalipäivystystä toteutettaessa on toimittava yhteistyössä terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden, kuten järjestöjen, kanssa.

Kunta voi järjestää sosiaalipäivystyksen joko

- hoitamalla toiminnan itse
- sopimalla toiminnasta yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa
- olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntaliitossa tai
- hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntaliitolta tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta.

Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen on annettava hätäkeskukselle ohjeet tarvittavien voimavarojen hälyttämiseksi vuorokauden eri aikoina. Silloin, kun hätäkeskuspäivystäjä arvioi, että tilanteeseen on tarvetta lähettää sosiaaliviranomainen, päivystäjä antaa hälytyksen siihen viestivälineeseen ja numeroon, jonka kunnan sosiaaliviranomainen on hätäkeskukselle antanut.

Vapaaehtoiset täydentävät viranomaisten valmiutta

Ensihuoltoa tarvitaan sekä päivittäisissä onnettomuuksissa että etenkin suuronnettomuuksissa ja laajoissa häiriötilanteissa. Tavallisimpia ensihuoltoa vaativia tilanteita ovat asuintalojen tulipalot.

Vapaaehtoisjärjestöt laativat ensihuollon valmiussuunnitelmansa yhteistyössä viranomaisten kanssa. Keskusteluissa selvitetään viranomaisten valmiussuunnitelmat sekä se, mitä viranomaiset odottavat järjestöiltä ja mitä ensihuollon palveluja vapaaehtoisjärjestöt voivat tarjota.

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuoltovalmiutta järjestettäessä järjestöjen kannattaa koota voimansa yhteen. Yhteinen koulutus ja toiminnan koordinointi edistävät yhteistyötä varsinaisessa hälytystilanteessa.

Ensihuoltovalmiutta suunniteltaessa

- selvitetään paikalliset riskit (viranomaisten selvitykset, mahdolliset omat selvitykset)
- kartoitetaan henkilö- ja materiaaliressurit
- sovitaan tehtävistä, yhteistyöstä ja työnjaosta hälytystilanteissa viranomaisten ja järjestöjen kesken
- tehdään etukäteissopimukset liikkeiden ja muiden yhteistyökumppanien kanssa
- sovitaan hälytysvalmiudesta ja johtamisesta (hälytysjärjestelmä)
- huolehditaan kouluttautumisesta ja valmiuden kehittämisestä
- sovitaan harjoitusten järjestämisestä
- sovitaan jälkipurkujärjestelmästä ensihuoltoon osallistuneille vapaaehtoisille.

ENSIHUOLLON SISÄLTÖ JA TEHTÄVÄT

Kun ensihuollon toimenpiteitä suunnitellaan, avun tarvitsijat asetetaan aina etusijalle. Avun tarjoaminen voidaan suunnitella vaiheittain esimerkiksi näin:

1. Autettavan tunnistaminen

Taito tunnistaa avun tarvitsijat esimerkiksi väenpaljouden keskeltä on tärkeä osa valmiutta.

2. Autettavien suojaaminen

Autettava on suojattava esimerkiksi vaaratilanteesta tai kylmältä säältä.

3. Ensiapu

Perusensiaputaidot ovat kansalaistaito.

4. Perustarpeisiin vastaaminen

Tarpeet, kuten juoma ja ruoka.

5. Henkinen tuki ja läsnäolo

Pelkkä auttajan läsnäolo voi lisätä autettavan turvallisuuden tunnetta.

6. Muihin äkillisiin tarpeisiin vastaaminen

Muita äkillisiä tarpeita ovat esimerkiksi perusterveydenhuolto, lääkkeet ja hygieniatarvikkeet.

7. Jatkohoitoon tai lisäavun piiriin ohjaaminen tarvittaessa

Autettavalle voidaan tarpeen mukaan tarjota muita tukipalveluja, kuten kuljetusta, talkooapua, puhelin- tai muiden yhteyksien luomista, neuvontaa ja muuta ei-kiireellistä apua.

Vaatetuksen ja muiden välttämättömien tarvikkeiden hankkiminen

Tulipalossa ihminen saattaa menettää kaiken irtaimen omaisuutensa. Vaatteista voivat jäädä jäljelle vain sillä hetkellä päällä olevat.

Vaatetuksen ja muiden välttämättömien tarvikkeiden hankkimisessa on tilanteen laajuuden ja laadun mukaan seuraavia vaihtoehtoja:

- Ostetaan uusia tuotteita sopimusliikkeestä.
- Hankitaan käytettyjä tuotteita esimerkiksi Punaisen Ristin Kontti-tavarataloista tai kirpputoreilta.
- Laajoissa tilanteissa Punaisen Ristin piiri voi tilata vaatteita Punaisen Ristin logistiikkakeskuksesta.

Uusien vaatteiden ja muiden välttämättömien tarvikkeiden hankkimisesta on hyvä tehdä etukäteen sopimukset läheisen kaupan, tavaratalon tai muun vaatteita myyvän liikkeen kanssa. Näin varmistetaan, että onnettomuuteen joutuneelle saadaan välttämättömät tarvikkeet silloinkin, kun kauppa ei ole auki. On myös hyvä huomata, että esimerkiksi alusvaatteet ostetaan aina uusina. Hankinnat tehdään maksusitoumuksella ja avun tarvitsijan mukaan lähtee aina mukaan mieluiten kaksi vapaaehtoista, myös Kontteihin.

Suomen Punaisen Ristin logistiikkakeskus ja Kontti-tavaratalot

Suomen Punaisen Ristin Kontti-kierrätystavarataloissa myydään lahjoitettuja vaatteita ja kodin tavaroita. Tarvikkeet rahoitetaan tavallisesti Suomen Punaisen Ristin katastrofirahastosta, mutta useat osastot käyttävät avustamiseen myös omia varojaan. Apu järjestyy yleensä osaston kotimaan avun yhteyshenkilön kautta, jonka yhteystiedot on hyvä olla etukäteen tiedossa kaikilla ensihuollollisilla hälytysryhmillä. Lähimpään Konttiin tai kirpputoriin on hyvä käydä tutustumassa etukäteen ja niiden kanssa on sovittava yhteistyöstä samoin kuin muidenkin liikkeiden kanssa. Pienissä onnettomuuksissa ja tilanteissa, joissa on saatava vaatetta ja muuta välttämätöntä heti, on kuitenkin suositeltavaa ostaa kaikki ensi hätään tarvittava uutena.

Laajoissa kotimaan onnettomuustilanteissa Punaisen Ristin osastot saavat materiaalista apua Tampereen Kalkussa sijaitsevasta logistiikkakeskuksesta. Tilauksen logistiikkakeskuksesta tekee aina Punaisen Ristin piirin henkilökunta. Logistiikkakeskuksesta on saatavilla muun muassa huopia, käytettyjä vaatteita, telttoja ja muita tarvikkeita hätämajoituksen järjestämiseen.

Punaisen Ristin logistiikkakeskuksen ja Konttien yhteystiedot löytyvät Suomen Punaisen Ristin verkkosivuilta.

**Vapaaehtoiset viranomaisen tukena:
tulipalo**

Nurmijärven Klaukkalassa toukokuun lopulla 2015 syttyi raju tulipalo. Tulipalo oli täyden palamisen vaiheessa jo silloin, kun pelastuslaitos ennätti paikalle. Viiden huoneiston rivitalo tuhoutui tulipalossa asumiskelvottomaan kuntoon. Palaneesta rakennuksesta evakuoitiin 13 henkeä ja naapurirakennuksista 14.

Palo levisi kaikkiin asuntoihin ilmeisesti ullakoiden kautta. Voimakas tuuli levitti savuhaittoja joihinkin naapurirakennustenkkin huoneistoihin, joten kaikki evakuoituneet eivät päässeet yöksi kotiinsa. Yöpymispaikat järjestyivät läheisten ja ystävien luota. Vakavia henkilövahinkoja ei sattunut.

Asukkaat saivat tukea Vapaaehtoisen pelastuspalvelun henkilön ensiavun ryhmältä heti palopaikalla. Yhteistyö ensihoidon, pelastuslaitoksen ja vapaaehtoisten kesken toimi hyvin.

Tätä kaikkea vapaaehtoiset tekivät Klaukkalan tulipalotilanteessa:

- Kokosivat asukkaiden tiedot ja välittivät ne sosiaalipäivystykseen
- Hankkivat vaatetusta (kenkiä ja huopia)
- Antoivat henkistä tukea, keskustelivat asukkaiden kanssa, olivat läsnä ja lohduttivat
- Kertoivat asukkaille tapahtuneen mahdollisista psyykkisistä vaikutuksista
- Neuvoivat, miten asiasta voi keskustella lasten kanssa
- Hankkivat välttämättömiä lääkkeitä
- Osallistuivat onnettomuuden jälkeen yhteiseen tapaamiseen pelastuslaitoksen, asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa.

Perusterveydenhuollon tukeminen

Perusterveydenhuollon tukemiseen kuuluvat

- ensiavun antaminen
- autettavien ja auttajien ravitsemisessa tukeminen
- epidemioiden ehkäisy huolehtimalla hygieniasta ja puhtaudesta
- erityisryhmien terveydenhoidossa avustaminen (esimerkiksi raskaana olevat, vanhukset).
- välttämättömien lääkkeiden hankinnassa avustaminen
- jätehuollon järjestäminen.

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu toimii hälytystilanteessa julkisen terveydenhuollon tukena muun muassa kartoittamalla onnettomuuden aiheuttamia välittömiä terveysriskejä ja mahdollisesti vähitellen syntyviä ongelmia.

Suuronnettomuuksissa riskejä voivat olla esimerkiksi epidemioiden leviäminen (infektiosairaudet ja ripuli). Silloin on erityisen tärkeää huolehtia hygieniasta ja järjestää nopeasti riittävä jätehuolto.

Ruokahuolto

Ruokahuolto on olennainen osa ihmisen perustarpeiden tyydyttämistä. Sitä tarvitsevat sekä onnettomuuden uhrin että auttajat. Ruokahuollon yhteydessä on muistettava turvata puhtaan veden saanti.

Lyhytaikaisissa tilanteissa riittää pienimuotoinen muonitus, kuten voileivät ja mehu. Jos pelastustilanne kestää pidempään, käynnistetään muonitusorganisaation toiminta.

Hälytysmuonitus edellyttää hyvää suunnittelua ja organisointia. Ruokahuolto ja joukkomuonitus kuuluvat useiden Vapepan jäsenjärjestöjen erityisasiantuntemukseen. Lyhytaikaisen ruokahuollon järjestämiseen ei tarvita hygieniapassia, mutta jos ruokahuolto jatkuu säännöllisesti useamman viikon ajan, hygieniapassi yleensä vaaditaan.

Hälytysmuonituksen peruseriaatteisiin kuuluu, että ruoka on

- helposti kuljetettavaa ja syötävää
- energiapitoista
- nopeasti tarjoiltavaa
- maukasta.

Ruolan jakelumenetelmä riippuu olosuhteista, ja ruoka voidaan jakaa joko kuiva-annoksina tai valmisruokana. Pelastushenkilöstöä muonitettaessa ruoka jaetaan mahdollisimman helpolla ja nopealla tavalla. Onnettomuuden uhrien muonittamisessa on otettava huomioon mahdollisuus omatoimisuuteen ja oma-aloitteisuuteen.

Ruokahuollossa tulee muistaa hyvä elintarvike- ja käsihygienia. Elintarvikehygienia toteutuu parhaiten, kun huolehditaan kaikissa vaiheissa, että ruoan säilytys- ja käsittelylämpötilat ovat oikeat. Hyvään käsihygieniaan kuuluu, että kädet pestään huolellisesti aina ennen ruoan käsittelyä tai laittoa. Erityisen tärkeää käsihygienia on hoidettaessa sairaita tai loukkaantuneita ihmisiä.

Ruokahuollossa on huomioitava erilaiset kulttuuritaustat ja niihin liittyvät ruokailutottumukset, joten muonituksen suunnitteluun ja toteuttamiseen tulee ottaa mukaan monipuolisesti eri kulttuureita edustavia henkilöitä.

Hätämajointus ja evakuoinnissa avustaminen

Hätämajoitusta tarvitaan tavallisimmin tulipalojen ja evakuointitilanteiden yhteydessä. Luontevin vaihtoehto on, että onnettomuudessa olleet majoituvat tilapäisesti sukulaistensa tai ystäviensä luokse, mutta tarvittaessa heidät voidaan majoittaa myös esimerkiksi hotelliin. Hätämajoitus toteutetaan yhteistyössä sosiaaliviranomaisten kanssa, ja sitä tarvitaan yleensä vain ensimmäisiksi päiviksi onnettomuuden jälkeen. Kunnan sosiaaliviranomaiset auttavat kotinsa menettäneitä pysyvän asunnon hankkimisessa.

Vaikka vapaaehtoiset ovat tärkeä voimavara hätämajoitustilanteiden huollon ja tuen järjestämisessä, vastuu toiminnan suunnittelusta ja toteuttamisesta on kuitenkin aina viranomaisilla. Evakuointitilanteiden tehtävät liittyvät sekä terveydenhuoltoon että sosiaalihuollon vastuulla oleviin majoitusjärjestelyihin ja ruokahuoltoon. Sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulle kuuluu myös psykososiaalisen tuen järjestäminen.

Vapaaehtoiset viranomaisen tukena: evakuointi

Satoja ihmisiä jouduttiin evakuoimaan Laukaan Vihtavuoressa, kun ammustehtaan kuumentunut jätekontti aiheutti alueelle räjähdysvaaran heinäkuussa 2013.

Noin 40 Vapaaehtoisen pelastuspalvelun vapaaehtoista tuki eri viranomaisten työtä kodeistaan evakuoitujen ihmisten auttamiseksi. Vapaaehtoiset valmistautuivat majoittamaan evakuoituja asukkaita yöksi evakuointikeskukseen, joka perustettiin kirkonkylälle Sydän-Laukaan koululle. Keskuksessa rekisteröitiin noin 100 henkilöä.

Tätä kaikkea vapaaehtoiset tekivät Laukaan räjähdysvaaratilanteessa:

- Ohjasivat liikennettä, järjestivät kuljetuksia ja huolehtivat ensiapupäivystyksestä
- rekisteröivät evakuointikeskukseen saapuvat henkilöt ja valmistelivat hätämajoituksen
- ottivat evakuoitua vastaan ja ohjasivat huonokuntoiset tulijat päiväsairaalaan
- huolehtivat siitä, että evakuointikeskuksen asukkaat saivat tietoa tilanteen kehittymisestä. Evakuointikeskukseen toimivan koulun keskusradio ei lähtenyt heti toimimaan, joten yksi Punaisen Ristin vapaaehtoisista haki kotiaan radion.
- järjestivät henkistä tukea. Tukea järjestivät yhteistyössä seurakunta, Suomen Punainen Risti ja jyvaskyläläinen kriisikeskus Mobile.
- järjestivät evakuointipisteeseen leikkipisteen lapsille. Leikkipisteestä vastasivat Mannerheimin Lastensuojeluliiton vapaaehtoiset.

Hätämajoituspaikan perustaminen

Jos majoittuminen sukulaisten tai ystävien luo tai hotelliin ei ole mahdollista, evakuoituille tai muille tilapäistä majoitusta tarvitseville on perustettava erillinen hätämajoituspaikka.

Hätämajoituspaikan tarkoituksena on

- toimia kokoamis-, tiedotus- ja johtopaikkana
- koota auttamiseen tarvittavia tietoja hätämajoituspaikkaan tulevista henkilöistä
- järjestää ruokahuolto sekä majoituspaikassa asuville että pelastus- ja avustushenkilöstölle
- kerätä, varastoida ja jakaa avustustarvikkeita sekä
- hoitaa muita tarpeellisia tehtäviä.

Hätämajoituspaikkaa perustettaessa on huomioitava erityisesti

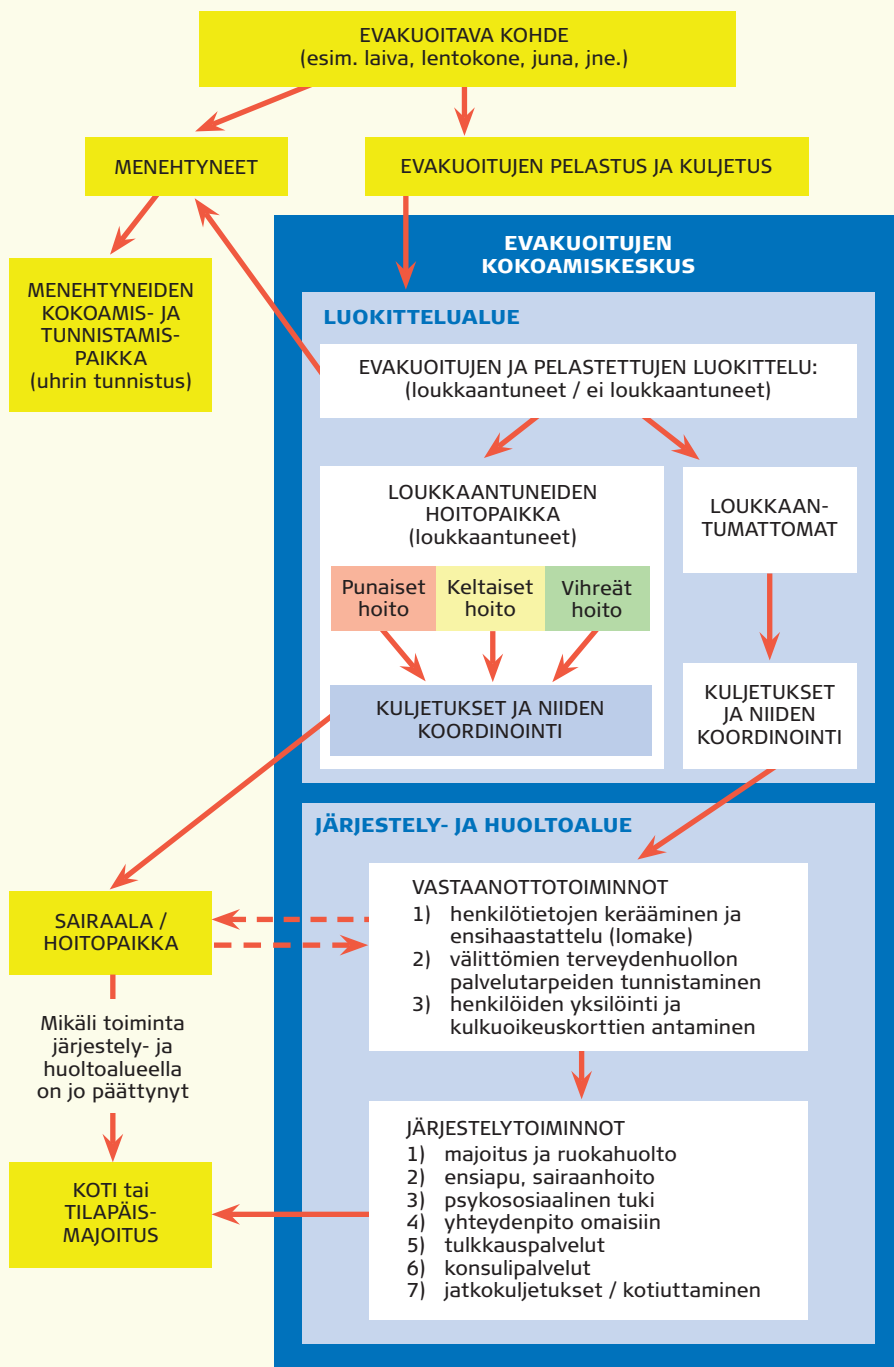
- yksityisyys
- perheiden yhdessä pitäminen
- hygieniatilat (käymälät, peseytymistilat, käsienpesumahdollisuus)
- yhteistilat
- henkilökunnan tilat
- toimistotilat ja
- opastus.

Sphere-käsikirjasta tukea valmiuden suunnitteluun

Kansainvälisten avustusjärjestöjen yhdessä laatimaan Sphere-käsikirjaan on koottu järjestöjen yhteiset periaatteet ja minimalistandardit laadukkaaksi humanitaarisen avustustyön suunnittelun ja toteutuksen tueksi. Käytännönläheistä käsikirjaa voidaan hyödyntää esimerkiksi evakuoinnin, ruokahuollon tai terveydenhuollon valmiuden suunnitteluun.

Käsikirjaa päivittävät yhteistyössä monet kansainväliset avustusjärjestöt ja organisaatiot, muun muassa kansainvälinen Punainen Risti. Kirja löytyy englanniksi ja monilla muilla kielillä osoitteesta www.sphereproject.org.

MASSAEVAKUOINTIIN LIITTYVÄ EVAKUOITAVIEN JA PELASTETTUJEN KÄSITTELYPROSESSI

Lähde: Monialaisin merionnettomuksiin varautumisen yhteistoimintasunnitelma. www.rja.fi/SAR

Hätämajoituspaikan johtamisesta vastaava henkilö huolehtii majoituksen ja muiden toimintojen järjestämisestä. Lisäksi organisaatiossa tarvitaan henkilöitä huolehtimaan seuraavista tehtävistä:

- tiedottaminen ja viestintä (viranomaisten ohjeiden ja Vapepan mediaohjeen mukaisesti)
- toimistotyöt (vastaanotto, kirjaaminen, viestitys ja toimistopalvelut)
- huolto (muonitus, majoitus, kuljetus, materiaallinen apu)
- ensiapu

Mahdollisuuksien mukaan on hyvä huolehtia lasten viihtymisestä ja järjestää mahdollisille lemmikkieläimille hoitopaikka hätämajoituspaikan läheltä.

Vaikka onnettomuus ei vaatisi varsinaista hätämajoitusta, voidaan silti tarvita kokoamispaikkaa onnettomuudesta loukkaantumatta selvinneille sekä onnettomuuden vaikutuksista ja läheisistään huolestuneille ihmisille. Kokoamispaikassa pystytään rauhoittamaan hätäntyneitä ihmisiä, keskustelemaan heidän kanssaan sekä jakamaan tietoa tilanteesta ja mahdollisuuksista saada apua.

Tapahtumien kirjaaminen tilannekuvaksi

Suuronnettomuuksissa tarvitaan vapaaehtoisten apua esimerkiksi ihmisten rekisteröimiseen ja informaation keräämiseen. Tapahtumien kirjaamista ja informaation keräämistä kutsutaan tilannekuvan muodostamiseksi. Tilannekuvaa ylläpidetään mahdollisimman reaaliaikaisena ja sitä seurataan ja päivitetään jatkuvasti. Kun kuva tapahtumien kehittymisestä on riittävän kattava, auttamisoperaatiota voidaan johtaa ja tilannetta hallita oikean ja ajantasaisen tiedon pohjalta.

**Tilannepäiväkirjalomake,
evakuointipöytäkirja ja evakuointikortti
löytyvät Vapepan aineistopankista.**

Auttamistehtävien aikana vapaaehtoiset pitävät tilannekirjanpitoa siitä, mitä on tehty ja milloin. Kun tietoa tilannekuvaa varten kerätään haastatteleamalla autettavia, on hyvä ensin selvittää, onko henkilöltä jo aiemmin kysytty samoja asioita. Samoihin kysymyksiin vastaaminen toistuvasti voi turhauttaa autettavaa.

Tilannekirjanpidon voi muodostaa esimerkiksi tällä rakenteella:

- Tärkeimmät tapahtumat
- Toimintaa rajoittavat tekijät
- Arvio tilanteen kehittymisestä
- Käytettävissä olevat voimavarat ja auttajien toimintakyky
- Toimintavaihtoehdot
- Suoritettavat tehtävät ja niiden vaihe
- Päätökset ja toimeksiannot toimijoille

Evakuointitilanteissa käytetään lomakkeina Vapaaehtoisen pelastuspalvelun evakuointipöytäkirjaa ja -korttia. Lomakkeisiin on hyvä tutustua etukäteen, jotta niiden täyttäminen auttamistilanteessa sujuu ongelmitta. Viranomaisen voi myös pyytää käyttämään heidän käytössään olevaa lomaketta.

**Vapaaehtoiset viranomaisen tukena:
laajamittainen maahantulo**

Suomen lähialueilla tai kauempanakin tapahtuva suuronnettomuus, luonnononnettomuus, epidemia, yhteiskuntarauhan häiriö tai aseellinen konflikti voivat aiheuttaa mittavia väestön liikkeitä, esimerkiksi laajamittaisen maahantulon. Vastuu turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja pakolaisasioista on ollut vuodesta 2008 alkaen sisäministeriöllä sekä työvoima- ja elinkeinokeskuksilla (TE-keskuksilla), jotka ylläpitävät vastaanottokeskuksia tai ovat sopineet niiden ylläpidosta kuntien kanssa.

Maahantulijoiden vastaanoton valtakunnalliseen varautumissuunnitelmaan normaaliaikoina sisältyy valtion ja Suomen Punaisen Ristin välinen sopimus. Sen nojalla Suomen Punainen Risti ylläpitää valmiutta avustaa pyydettyä alueviranomaisia (TE-keskuksia) ja tarvittaessa perustaa vastaanottokeskuksia. Suomen Punainen Risti on kouluttanut sitä varten vapaaehtoisia useista järjestöistä ja järjestänyt harjoituksia muun muassa järjestelykeskuksen perustamiseen. TE-keskukset ja Suomen Punaisen Ristin piirit sopivat varautumiseen liittyvästä yhteistyöstä aiesopimuksilla.

Syksyllä ja alkutalvesta 2015 yli 8000 vapaaehtoista osallistui vastaanottotoimintaan, kun Suomeen saapui lyhyessä ajassa yli 25 000 turvapaikanhakijaa.

Tätä kaikkea vapaaehtoiset tekevät vastaanottokeskuksissa, hätämajoituskeskuksissa ja / tai järjestelykeskuksessa:

- Huolehtivat keskuksen tulevien asukkaiden rekisteröinnistä
- Valmistelevat ja siivoavat majoitustiloja
- Huolehtivat ruokailujen järjestämisestä
- Järjestävät toimintaa lapsille
- Järjestävät kuljetuksia esimerkiksi terveyskeskukseen, apteekkiin tai kauppaan
- Lajittelevat ja jakavat lahjoitettuja vaatteita ja muita avustustarvikkeita
- Ohjaavat liikennettä lähialueen asukkaille järjestettyjen yleisötapaamisten aikana.

Punaisen Ristin aineellinen apu katastrofirahastosta

Suomen Punaisen Ristin osastot voivat avustaa äkillisten onnettomuuksien uhreja joko viranomaisten tukena tai itsenäisesti. Apu rahoitetaan tavallisesti Suomen Punaisen Ristin katastrofirahastosta, mutta useat osastot käyttävät avustamiseen myös omia varojaan. Aineellinen apu annetaan aina maksusitoumuksena, ei käteisenä rahana.

Tapauskohtainen ja yksilöllinen avun tarve selvitetään tarvekartoituksella. Samalla selvitetään, miten sosiaalityö, muut järjestöt ja seurakunta avustavat tilanteessa ja mikä on autettavan vakuutusturva.

Aineellisella avulla on tarkoitus kattaa onnettomuutta seuraavien lähipäivien tarpeet. Avustaminen aloitetaan mahdollisimman pian, viimeistään kolmen vuorokauden kuluessa onnettomuudesta tai siitä, kun avun tarvitsija on esimerkiksi päässyt sairaalasta. Välttämättömiä kuluja voi aiheutua esimerkiksi vaatteista, ruuasta, hygieniatarvikkeista, majoituksesta sekä välttämättömien kodin tarvikkeiden ja huonekalujen hankinnasta.

Osasto voi omalla päätöksellään avustaa yhdessä onnettomuudessa enintään 2000 eurolla. Kun onnettomuudessa avustetaan yhtä henkilöä, enimmäisavustuksen summa on 600 euroa. Jos autettavia on samassa taloudessa useampia, seuraavia autettavia kohden enimmäisavustus on 300 euroa / henkilö. Esimerkiksi kahden aikuisen ja kahden lapsen perheen avustussumma on enimmillään 1500 euroa (600 + 300 + 300 + 300).

Jos henkilö-, perhe- tai onnettomuuskohtainen enimmäissumma on tarpeen ylittää, osaston on otettava ennen päätöksentekoa yhteyttä Punaisen Ristin piirin toiminnanjohtajaan tai piirin kotimaan avun yhteyshenkilöön. Piiriin on otettava yhteyttä myös niissä tilanteissa, joissa apua tarvitssee useampi kuin yksi perhe. Piiri voi omalla päätöksellään myöntää avustusta 10 000 euroon saakka onnettomuutta kohden. Jos avustustarve on yli 10 000 euroa, piirin kotimaan avun yhteyshenkilö neuvottelee asiasta keskustoimiston kotimaan avun yhteyshenkilön kanssa, joka valmistelee asian pääsihteerille. Yli 10 000 euron kerta-avustuksesta päättää aina pääsihteeri.

Keräystoiminta

Erillisen vaate- tai tavarakeräyksen järjestämistä kannattaa harkita tarkkaan. Vaatteiden ja muun materiaalin vastaanottaminen, lajittelu ja eteenpäin toimittaminen sekä viestintä lahjoittajille vaatii paljon työvoimaa. Myös vaatteiden ja tavaroiden vastaanotto- ja säilytystilojen on oltava tarpeeksi suuret. Keräysvaatteita ja muuta materiaalista apua saattaa myös tulla liikaa tai apu olla tarpeisiin nähden vääränlaista. Silloin keräys on lopetettava riittävän ajoissa. On myös hyvä miettiä valmiiksi, voidaanko keräyksiä järjestää tasapuolisesti tarvitsijoille jatkossakin ja mitä lahjoitustavaralla tehdään silloin, jos sitä tulee yli tarpeen.

Lahjoituspyyntö on syytä muotoilla tarkasti niin, että lahjoittajat tietävät, mitä lahjoituksia tarvitaan. Jos lahjoituspyynnön julkaisee sosiaalisessa mediassa, se voi helposti levitä hyvinkin laajalle. Jälkeenpäin on tärkeää kiittää lahjoituksen antajia ja kertoa, että heidän antamansa apu viedään perille.

Neuvonta ja käytännön apu

Heti traumaattisen tilanteen jälkeen onnettomuuden uhrin voi olla vaikeaa hoitaa itse käytännön asioita. Vapaaehtoiset voivat silloin tarjota apua. Autettaessa on kuitenkin tärkeää samalla tukea ihmisten omatoimisuutta, sillä usein arjen askareet auttavat uhria parhaiten.

Käytännön apua voivat olla muun muassa

- siivousapu
- lastenhoito
- muu talkoapu sekä
- psykososiaalisen tuen palveluiden ja jälkihoidon tarjoajien kartoittaminen.

Henkinen tuki

Onnettomuus vaikuttaa kaikkiin siinä mukana olleisiin tai sen välillisesti kokeneisiin: uhreihin, läheisiin, auttajiin ja silminnäkijöihin. Onnettomuus voi vaikuttaa esimerkiksi median välityksellä myös sellaisiin ihmisiin, jotka eivät ole olleet läsnä varsinaisessa tapahtumassa.

Vapepan auttajat toimivat viranomaisten tukena myös henkisen tuen auttamistilanteissa. Henkiset vaikutukset niin autettaviin kuin auttajiinkin tulee huomioida kaikessa Vapepan toiminnassa.

Äkillinen järkyttävä tapahtuma voi aiheuttaa sokkireaktion

Yksilöä tai yhteisöä koskevan tapahtuman ennakoimattomuus ja sattumanvaraisuus aiheuttavat äkillisen järkyttävän kokemuksen. Tilanteeseen saat-
taa liittyä myös pelkoa tai avuttomuuden tunteita. Turvallisuuden tunteen kadotessa ihminen tulee tietoiseksi omasta haavoittuvuudestaan ja usein äkillinen järkyttävä tapahtuma aiheuttaa myös elämänarvojen tai elämänkatsomuksen muutoksia. Voimakkaita tunteita saattaa aiheuttaa myös ajatus siitä, mitä olisi voinut tapahtua.

Sokkireaktio laukeaa, kun ihminen joutuu järkyttävään tilanteeseen tai kuulee järkyttävän tiedon. Ihminen ei pysty vaikuttamaan reaktioon itse, vaan reaktio on automaattinen. Sokille on tyypillistä se, että nähty tai kuultu ei tunnu todelta; ulkopuolelta katsottuna ihminen saattaa näyttää hyvinkin rauhalliselta, vaikka hänen sisäinen olotilansa olisi kaoottinen. Auttajan on tärkeää muistaa, että vaikka sokissa oleva ei reagoisi puheeseen, sanat tallentuvat hänen mieleensä. Auttajan sanoilla ja autettavan arvostavalla kohtaamisella voi olla merkittävä vaikutus ihmisen myöhem-
pään toipumiseen.

Mitä järkyttävämpi tapahtuma tai kokemus on, sitä todennäköisemmin tunteet puuttuvat, koska mieli keskittyy selviytymiseen. Sokissa oleva ihminen ei myöskään tunne kipua.

Tapahtuman jälkeisinä päivinä saattaa esiintyä seuraavia reaktioita:

- tapahtunutta on vaikea ymmärtää tai hyväksyä
- kaikki tuntuu epätodelliselta
- tunteet puuttuvat kokonaan tai ne purkautuvat voimakkaasti esimerkiksi itkuisuutena
- usein esiintyy erilaisia voimakkaita tunteita, kuten vihaa, pelkoa, surua, syyllisyyttä tai helpotusta esimerkiksi eloonjäämisestä
- nukahtamis- ja univaikeuksia
- tapahtuma tulee mieleen uudestaan ja uudestaan
- pelkoa, että sama tapahtuma toistuu
- pelkoa, että on tulossa "hulluksi" tai jäämässä yksin.

Miten auttaa kriisissä olevaa

Henkisen tuen tarkoituksena onnettomuustilanteen jälkeen on edistää ja luoda

- turvallisuutta
- levollisuutta
- yhteenkuuluvuutta
- toivoa ja
- omatoimisuutta.

Tärkeintä auttajalle ja tukijalle on taito kuunnella ja olla läsnä.

- Esittele itsesi.
- Kerro, mitä teet.
- Anna fyysinen ensiapu.
- Turvaa perustarpeet.
- Muista yleinen huolenpito (huolehdi esimerkiksi uhrin tavaroista, tarjoa hänelle juotavaa). Kannusta uhria omatoimisuuteen mahdollisuuksien mukaan ja huomioi erityisryhmät.
- Kuuntele niitä, jotka haluavat jakaa kokemuksensa.
- Pyri olemaan ystävällinen, myötäelävä ja realistisen toiveikas.
- Välitä tietoa onnettomuudesta ja pelastustöistä.
- Auta saamaan yhteys läheisiin. Tapaa tarvittaessa myös omaiset ja tarjoa heille tukea.
- Pyri pitämään perheenjäsenet yhdessä.

- Anna käytännön neuvoja siitä, mistä saa jatkoapua tai tukea.
- Anna uhrin itkeä.
- Voit pyytää uteliaita katselijoita ja tiedotusvälineitä kunnioittamaan autettavan yksityisyyttä. Muista kuitenkin, että toimittajilla on oikeus tehdä työtään julkisella paikalla ja tiedotusvälineiden toimintaa voivat rajoittaa vain viranomaiset.
- Muista luottamuksellisuus.
- Vältä omien kokemustesi kertomista.
- Älä lupaa sellaista, jota et voi pitää tai joka ei ehkä toteudu.
- Älä arvostele tukijärjestelyjä tai pelastustöitä.
- Varmista, ettei uhri jää lähtösi jälkeen yksin. Huolehdi avun jatkumisesta ja ohjaa henkilö tarvittaessa ammattiavun piiriin.
- Pidä huolta myös itsestäsi.

Apua on tarjottava aktiivisesti, mutta yksilöä kunnioittaen ja hienovaraisesti. Useimmat traumaattisen tapahtuman kokeneet eivät osaa tai jaksa hakea apua itse. Erityisesti on pidettävä huolta lapsista ja muista haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä.

Selvittääkää etukäteen, miten oman paikkakuntanne ammatilliset kriisipalvelut on järjestetty.

Auttajankin jaksamisesta on huolehdittava

Myös auttajat reagoivat auttamistilanteissa esiin tulleisiin asioihin ja tapah-tumiin. Auttajilla voi ilmetä samanlaisia reaktioita kuin autettavilla. Reaktiot ilmaantuvat usein jälkikäteen.

Huolehtiaksesi omasta jaksamisestasi auttamistilanteessa muista seuraa-vat asiat:

- Auttamistyössä paineita tulee sekä auttamistilanteesta että mahdolli-sesti "henkilökemioista" tai johtamisesta.
- Voit tuntea riittämättömyyden tunteita, turhautumista ja väsymystä auttamistilanteessa ja sen jälkeen. Tämä on normaalia. Pidä sopivasti taukoja (sovi niistä ryhmän johtajan tai työparisi kanssa).
- Osallistu purkuun ennen kotiin lähtöä ja jälkipuintitilaisuuteen tilanteen jälkeen. Käykää auttamistilanne läpi ryhmän kanssa.
- Pidä riittävä lepotauko ennen lähtöä seuraavaan hälytystehtävään.
- Vältä alkoholin ja muiden päihteiden käyttöä rentoutumiskeinona.

Aina sellaisen tapahtuman jälkeen, joka voi aiheuttaa auttajalle psyykkistä stressiä ja vaikeuttaa hänen paluutaan normaaliin elämänrytmiin, tulee käydä purkukeskustelu.

Purku (defusing) toteutetaan auttamistilanteessa olleiden auttajien kesken heti auttamistoimien jälkeen. Se on luottamuksellinen pienryhmäkeskuste-lu, jonka sisällöstä ei puhuta ulkopuolisille. Purkukeskustelun vetämisen voi ottaa hoitaakseen ryhmänjohtaja tai muu erikseen sovittu henkilö. Vapaa-ehtoisten purkutilanteessa auttajat saavat mahdollisuuden käydä läpi ta-pahtumia ja keskustella päälimmäisistä tunteistaan. Purulla ei tarkoiteta kritiikkipalaveria. Purun aikana arvioidaan mahdollinen ammatillisen jälki-puinnin tarve sekä keskustellaan ja sovitaan jatkotoimista.

Auttajan on huolehdittava omasta hyvinvoinnistaan ja tunnettava oma ra-jallisuutensa. Hänen on tarvittaessa osattava kieltäytyä itselleen sopimat-tomista tehtävistä. Kaikkien ihmisten – myös vapaaehtoisten – elämänti-lanne voi joskus olla sellainen, etteivät omat voimavarat riitä toisten autta-miseen. Vapaaehtoinen osoittaa silloin "ammatillista harkintakykyä" jättäy-tyessään auttamisesta esimerkiksi pienelle tauolle.

Toimintaa kehitettäessä on hyvä miettiä sekä yksittäisten ryhmäläisten et-tä koko ryhmän toimintatapoja. Monissa auttamistilanteissa on esimerkik-si todettu hyväksi työtavaksi toimia pareittain niin, ettei kukaan joudu vai-keaan tilanteeseen yksin.

Vapaaehtoiset viranomaisen tukena: **henkinen tuki**

Kauhajoella tapahtui vakava ampumavälikohtaus Seinäjoen koulutuskuntayhtymän tiloissa syyskuussa 2008. Välikohtauksessa menehtyi yksitoista ihmistä. Kaiken kaikkiaan tapahtuma kosketti satoja tai jopa tuhansia ihmisiä.

Punaisen Ristin auttamistyö käynnistyi, kun Etelä-Pohjanmaan pelastusjohtaja soitti Punaisen Ristin Länsi-Suomen piirin toiminnanjohtajalle tiistaina 23.9. kello 10:56. Pelastusjohtaja toivoi Punaisen Ristin organisoivan tapahtumapaikalle henkistä tukea. Toiminnanjohtaja kutsui välittömästi kaikki Seinäjoen aluetoimistolla olleet toimihenkilöt kokoukseen, ja samalla otettiin puhelimitse yhteyttä Jyväskylän aluetoimistoon. Tässä kokouksessa sovittiin muun muassa, että osa henkilöstöstä lähtee heti tapahtumapaikalle. Muut toimihenkilöt alkoivat hälyttää Kauhajoen ja sen lähiympäristön valmiusryhmiä sekä muita soveltuvia vapaaehtoisia.

Piirin työntekijöitä oli ympäri vuorokauden Kauhajoella tiistaista seuraavaan maanantaiaamuun asti. Heidän pääasiallisena tehtävänä oli suunnitella yhteistyötä viranomaisten kanssa sekä koordinoida vapaaehtoisten tekemää auttamistyötä. Toimihenkilöiden työpanokseksi on laskettu noin 750 työtuntia, joka vastaa noin 21 työviikkoa.

Vapaaehtoisia auttajia oli paikalla 169. Heistä yhdeksän oli henkisen tuen kouluttajia. Vapaaehtoiset tekivät yhteensä arviolta 3 000 työtuntia. Paikalla oli myös muiden piirien vapaaehtoisauttajia ja kymmenen Punaisen Ristin valtakunnalliseen psykologien valmiusryhmään kuuluvaa psykologia. Myös Rikosuhripäivystyksen työntekijä ja useita vapaaehtoisia Vaasasta osallistui auttamistyöhön tragedian jälkeisinä päivinä.

Tätä kaikkea järjestöjen vapaaehtoiset ja työntekijät tekivät Kauhajoella:

- Kauppaoppilaitoksella annettiin ensiapua evakuoituille oppilaille välittömästi ampumavälikohtauksen jälkeen.
- Keskustassa oli liikkuvia katupartioita jututtamassa tapahtuman vuoksi järkyttyneitä ihmisiä. Samalla jaettiin Oletko kohdannut jotain järkyttävää -esitteitä.
- Nuorisotalo Räimiskä oli avoinna vapaaehtoisvoimin ympäri vuorokauden tiistaista maanantaiaamuun asti.

- Vapaaehtoiskeskus Helokissa ja Rämiskällä otettiin vastaan tapahtuman järkyttämiä ihmisiä ja heille tarjottiin mahdollisuutta keskusteluun. Rämiskällä oli myös ruokahuoltotehtäviä.
- Terveyskeskuksen kriisipäivystyksessä vapaaehtoiset vastaanottivat aulassa asiakkaat ja tarvittaessa kuuntelivat ja keskustelivat heidän kanssaan.
- Terveyskeskuksen kriisipuhelimessa päivystettiin perjantai-illasta maanantaiaamuun.
- Lukiolla ja yhtenäiskoululla päivystettiin torstaina ja perjantaina. Kouluilla tavattiin oppilaita käytävillä, luokissa ja pihalla.
- Myös vanhempainiltoihin järjestettiin päivystys.
- Kasinolla järjestettiin lauantaina tehostettu ensiapupäivystys: paikalla oli kolme päivystyspalveluautoa ja ensivasteyksikkö.
- Evankelisluterilaisen seurakunnan ja helluntaiseurakunnan tilaisuuksissa tiistaina ja sunnuntaina järjestettiin myös ensiapupäivystys.
- Oppilaitoksen asuntola tarkistettiin ja asukkaille tarjottiin tarpeen mukaan henkistä tukea.
- Psykologiryhmälle tarjottiin apua kirjaamistehtäviin.
- Lisäksi järjestettiin purkutilaisuuksia esimerkiksi Art Rock Cafessa Ilmajoella ja Kauhajoella.
- Kauppojen ja huoltoasemien kassoille jaettiin henkisen tuen esitteitä.

Vapaaehtoisille auttajille järjestettiin ammattilaisten vetämiä purkutilaisuuksia Jyväskylässä, Kauhajoella, Karstulassa, Kurikassa, Saarijärvellä ja Seinäjoella. Näihin tilaisuuksiin osallistui lähes 60 prosenttia auttajista.

Vaikka Kauhajoen auttamisoperaatio sujui hyvin ja toiminta oli tehokasta, kokemuksen pohjalta toimintaa haluttiin kehittää. Kehittämiskohteiksi nimettiin muun muassa vapaaehtoisten rekisteröinnin tehostaminen ja muuttaminen kattavammaksi, purkutilaisuuksien kehittäminen, henkisen tuen ja puhelinauttamisen osaamisen lisääminen sekä piirin alueella toimivien ensiavun ja terveystiedon kouluttajien sekä Punaisen Ristin kansainvälisten avustustyöntekijöiden tehokkaampi hyödyntäminen.

Henkilötiedustelu ja perheenyhdistäminen

Henkilötiedustelun avulla paikannetaan onnettomuudessa olleet ihmiset. Onnettomuus uutisen kuulleet ovat huolissaan omaistensa ja ystäviensä kohtalosta, joten henkilötiedustelupalvelun järjestäminen on eräs keino helpottaa heidän hätäänsä. Henkilötiedustelu tulee huomioida valmiussuunnitelmissa, ja sitä voidaan harjoitella suuronnettomuusharjoitusten yhteydessä.

Onnettomuustilanteissa henkilötiedustelu ja tunnistamistehtävät kuuluvat Suomessa poliisiviranomaisille. Suuronnettomuuksissa tarvitaan lisäksi vapaaehtoisten apua esimerkiksi autettavien rekisteröinnissä ja kirjaamisessa. Muun muassa Suomen Punainen Risti ja Suomen Mielenterveysseura varautuvat tarvittaessa järjestämään puhelinpalvelun ja vastaanottamaan omaisten tiedusteluja onnettomuuden uhreista sekä selvittämään uhrien kohtaloita yhteistyössä poliisiviranomaisten kanssa.

Henkilötiedustelussa tulee hyödyntää kaikkia mahdollisia tietolähteitä: esimerkiksi matkustajaluetteloita, talonkirjoja ja tiedotusvälineiden tuottamaa tietoa. Paikallisten tiedotusvälineiden, kuten paikallisradion, kautta voidaan paikantaa onnettomuudessa olleita esimerkiksi aineellisen avun antamista varten.

Henkilötiedustelun onnistuminen edellyttää, että

- kerätään mahdollisimman paljon tietoa sekä tiedustelijasta että etsitystä henkilöstä
- merkitään muistiin kaikki, mitä uhreista tiedetään
- tiedot rekisteröidään siellä, mistä uhri löydetään
- tallennetaan mahdollisuuksien mukaan tiedot kaikista autetuista (mukaan lukien ensiapua, terveydenhuoltopalveluja, ruoka-apua, majoitus-apua tai muuta apua saaneet).

Henkilökohtaisesti tai puhelimitse saadut tiedot kirjataan viranomaisen tarjoamalle tiedustelulomakkeelle. Kaikkien lomakkeiden tiedot kootaan sen jälkeen samaan viranomaisten tietokantaan.

AUTTAMISVALMIUS

Hälytysvalmius

Koulutettu ja varustettu vapaaehtoisryhmä ilmoitetaan viranomaisia avustavaksi hälytysryhmäksi kirjaamalla sen tiedot Vapepan tietokantaan. Ryhmä on valmis toimimaan hälytystehtävissä, kun kaikki valmiuden osa-alueet ovat kunnossa. Valmius kattaa seuraavat asiat:

- Henkilövalmius – ryhmä on perustettu ja nimet ovat hälytyslistalla.
- Materiaalinen valmius – välineet on hankittu ja niitä osataan käyttää.
- Koulutusvalmius – kaikki ryhmän jäsenet on koulutettu tehtäviinsä.
- Hälytysvalmius – toimiva hälytysjärjestelmä on olemassa ja sen hälytystiedot ovat ajan tasalla.
- Kuljetusvalmius – kuljetus hälytyksissä on suunniteltu.
- Johtamisvalmius – johtajat on nimetty ja koulutettu.

Hälytysryhmien minimivaatimukset

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu on asettanut hälytysryhmille minimivaatimukset, joilla pyritään takaamaan avun laatu. Vaatimuksissa kuvataan sekä ryhmän että yksittäisen ryhmäläisen toimintaa, osaamisen tasoa, oikeuksia ja velvollisuuksia.

Kaikki, mitä ensihuollon toimijat vapaaehtoisina, työntekijöinä tai luottamushenkilöinä tekevät, vaikuttaa siihen, millaista toiminta on ja millaisena se näyttäytyy muille. Jokainen Vapepaan kuuluva toimija kantaa siksi vastuuta avun laadusta. On myös tärkeää, että vapaaehtoiset auttajat ovat selkeästi tunnistettavissa ja varustautuneet joko Vapepan tai oman järjestönsä liivein ja selkämerkein. Liiveistä on käytävä selkeästi ilmi, mitä toimintamuotoa vapaaehtoinen edustaa. Lisätietoa liiveistä ja selkämerkeistä saa Vapepan hälytystilanteiden liiviohjeesta, joka löytyy Vapepan aineistopankista.

Hälytysryhmän valmiudet

- Tunnettava Vapepan ja oman järjestön toimintaperiaatteet
- Hälytysryhmässä oltava ensiavun, ensihuollon, henkisen tuen sekä viestien perusteiden osaamista ja tietoutta
- Toiminnasta raportoitava ajantasaisesti
- Ryhmällä oltava luvattu kalusto
- Ryhmän täytettävä oman toimialansa koulutus- ja muut vaatimukset; taitoja pidettävä yllä
- Hälytystehtävässä jokaisella näkyvä oman järjestön tai Vapepan tunnus
- Ryhmänjohtaja vastaa ryhmästään ja sen kalustosta
- Hälytystilanteen jälkeen pidetään purkukeskustelu

Hälytysryhmän jäsenen omat valmiudet

- Oikea asenne auttamistehtävään
- Vapepan arvojen hyväksyminen ja noudattaminen
- Mukana ilman oman edun tavoittelua
- Lähtövalmius sovitun mukainen
- Kyky toimia johdettuna paineenkin alla
- Ottaa huomioon perheen ja työn
- Ottaa huomioon oman kuntonsa ja muut rajoitukset
- On täysi-ikäinen, harjoittelijana nuorempi
- Hallitsee riittävät taidot ja kykenee vastaamaan hälytystehtävien haasteisiin

Hälytysryhmän jäsenen oikeudet ja velvollisuudet

- Oikeus tehtävän mukaiseen koulutukseen ja ryhmän varusteisiin
- Oikeus kieltäytyä tehtävästä
- Oikeus tehtävänäikaiseen huoltoon ja jälkihuoltoon
- Oikeus kulukorvaukseen ja vakuutukseen
- Kunnioitettava henkilöiden yksityisyyttä
- Kouluttauduttava tehtävään ja ylläpidettävä taitoja
- Noudatettava johtajan käskyjä ja raportoitava johtajalle
- Autettuja koskeva materiaali luovutettava pois tai hävitettävä
- Noudatettava salassapitovelvollisuutta

LISÄTIETOJA

- Vapaaehtoisen pelastuspalvelun toiminta ja koulutus: vapepa.fi
- Koordinaatiojärjestön tarjoama koulutus ja aineisto: punainenristi.fi ja rednet.punainenristi.fi
- Jäsenjärjestöjen omat verkkosivut

Liite 1: Ensihuoltosopimus (malliesimerkki)

1. Sopijaosapuolet

Kaitalahden kunnan sosiaalitoimi
Punaisen Ristin Kaitalahden osasto

2. Sopimuksen kohde

2.1. Ensihuoltoon osallistuva ryhmä, ryhmän valmius, tehtävät sekä hälytys- ja viestijärjestelmä

Ryhmä:

Kaitalahden auttajat (Ryhmä kuuluu Punaisen Ristin Kaitalahden osastoon)

Kokonaisvahvuus:

25 henkilöä

Minimivahvuus:

5 henkilöä

Ryhmän tavoitevalmius:

Viisi henkilöä paikalle kahdessa tunnissa, 10 henkilöä paikalle viidessä tunnissa. Ryhmän tavoittaa Vapaaehtoisen pelastuspalvelun päivystävästä hälytysnumerosta 040 123 4567.

Ryhmän tehtävät:

- hälytysmuonitus
- vaatetus (osastolla sopimus Kaitalahden S-marketin kanssa)
- hätämajoitus
- henkinen tuki
- ensiapu ja perusterveydenhuolto
- muu materiaallinen apu.

Ryhmän vastuhenkilö:

Erkki Esimerkki

Kaitalahdenkuja 3, 20316 Kaitalahti

Puhelin (virka-aikana): (01) 234 5678

Puhelin (virka-ajan ulkopuolella): 050 123 4567

Sähköposti: e.esimerkki@gmail.com

Varahenkilö:

Anu Avulias

Kivikatu 13, 20315 Kaitalahti

Puhelin (virka-aikana) (01) 234 0123

Puhelin (virka-ajan ulkopuolella): 0400 123 456

Sähköposti: a.avulias@gmail.com

2.2. Toimintaa koskevat rajaukset

Punaisen Ristin vapaaehtoisryhmä varautuu toimimaan yhdessä hälytystehtävässä enintään 2-4 vuorokautta. Pidempikestoisista tilanteista on sovittava erikseen Punaisen Ristin piirin kanssa. Punaisen Ristin vapaaehtoisryhmä on kaikissa tilanteissa velvollinen noudattamaan Punaisen Ristin liikkeen sääntöjä sekä toimintaperiaatteita. Mikäli järjestöllä on meneillään samanaikaisesti jokin toinen poikkeuksellisen tärkeä tehtävä, pyritään sosiaalitoimen kanssa sovittu hälytystehtävä hoitamaan minimivahvuuksilla. Suomen Punainen Risti varautuu toimimaan normaaliajan onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa. Järjestön toiminnasta poikkeusoloissa on sovittava erikseen.

3. Ryhmän varustus ja muu välineistö sekä hankintapaikat

Ryhmällä on käytössään seuraava varustus ja välineistö:

- henkilökohtaiset varusteet: Vapepan tunnuksin varustetut huomioliivit ja järjestön liivit
- perusensiapuvälineet
- kenttäkeittiö ja hälytysmuonituksen järjestämiseen tarvittavat elintarvikkeet 70 henkilön muonittamiseen (täydennettävä kahden vuorokauden jälkeen)
- kaksi telttaa (2 x 3 m)
- 10 kpl 20 litran vesikanistereita
- toimistotarvikkeita.

Ryhmä vastaa seuraavista kuluista:

- ryhmän välineistön käyttökustannukset

Kunnan sosiaalitoimi vastaa seuraavasta varustuksesta ja välineistöstä aiheutuvista kuluista:

- muonitustehtävissä elintarvikkeiden kustannukset (tositetta vastaan)
- matkakustannukset (esimerkiksi polttoainekulut)

Muut tiedot:

Ryhmällä on sopimus Kaitalahden S-marketin kanssa muonitus- ja vaatetustarpeiden noudosta tai hankkimisesta kauppojen aukioloaikojen ulkopuolella. Kaitalahden S-market, Kaitalahdenkatu 5, 20316 Kaitalahti, p. (01) 123 4567.

4. Vastuut ja velvollisuudet

Valtion ja kunnan viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset ovat velvollisia osallistumaan pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun siten kuin pelastuslain 6 luvun 47 §:ssä säädetään. Pelastuslain mukaan kyseiset virastot ja laitokset tehtäväalueensa, keskinäisen työnjakonsa ja kuntia koskevan lainsäädännön mukaisesti

c) vastaavat onnettomuuksien uhrien ja evakuoitujen väestön majoituksesta, muonituksesta, vaatetuksesta ja muusta perushuollosta, väestönsuojelussa tarvittavasta raivaus- ja puhdistustoiminnasta sekä ensiavusta ja näihin tehtäviin tarvittavan väestönsuojeluorganisaation valmisteluista

d) huolehtivat yhteistoiminnassa muiden asiantuntijoiden kanssa psykososiaalisen tuen ja palvelujen järjestämisestä niille, jotka uhreina, uhrien omaisina tai pelastajina ovat joutuneet osallisiksi onnettomuuteen. Sosiaalitoimella on kokonaisvastuu ensihuolto- ym. palveluiden järjestämisestä, myös silloin, kun yhteistyöstä tai jonkin huoltotoiminnan osa-alueen hoitamisesta on tehty sopimus muun tahon kanssa.

Punaisen Ristin Kaitalahden osasto vastaa omien ryhmiensä toiminnasta. Varautumiseen liittyvistä järjestelyistä Punaisen Ristin Kaitalahden osasto ja kunnan sosiaalitoimi sopivat yksityiskohtaisesti. Vapaaehtoisilla on velvollisuus ilmoittaa sovitulle sosiaalitoimen vastuuhenkilölle (puhelinnumero 040 765 4321) oman toimintansa käynnistämisestä onnettomuus- tai häiriötilanteessa. Vapaaehtoisilla on vaitiolovelvollisuus. Yhteistyösopimukselta tiedotetaan yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti.

5. Raportointi ja seuranta

Kunnan sosiaalitoimella on vastuu sopimuksen kohteena olevan toiminnan seurannasta. Seuranta varten Punaisen Ristin ensihuoltotoimintaan osallistuva ryhmä/ryhmät raportoivat kirjallisesti toimintatilanteista esimerkiksi Vapaaehtoisen pelastuspalvelun tilanneraportilla.

Tehdyt sopimukset pyydetään toimittamaan tiedoksi Suomen Punaisen Ristin keskustoimistoon:

Valmiuden yksikkö / ensihuolto

Suomen Punainen Risti, Keskustoimisto

Tehtaankatu 1 a, PL 168, 00141 Helsinki

etunimi.sukunimi@punainenristi.fi

6. Koulutus

Koulutus on osa valmiussuunnittelua. Suomen Punainen Risti vastaa omien vapaaehtoistensa koulutuksen järjestämisestä ja kustannuksista. Kaitalahden kunnan alueella järjestetään erillisen koulutussuunnitelman mukaista yhteistoimintakoulutusta ja -harjoituksia. Kaitalahden kunta vastaa yhteisten koulutusten järjestämisestä ja kustannuksista.

7. Korvaukset ja vakuutukset

Kunnan on huolehdittava ensihuoltoryhmän henkilö- ja materiaalivakuutuksista kunnan viranomaisten tekemissä hälytyksissä. Muissa tapauksissa ensihuoltoryhmä huolehtii itse omista vakuutuksistaan.

8. Sopimuksen voimassaoloaika

Sopimus astuu voimaan 17. päivänä toukokuuta 2016. Sopimus on voimassa vuoden ajan voimaanastumispäivästä.

Tätä sopimusta on laadittu kaksi saman sisältöistä kappaletta, yksi kummallekin sopijapuolelle. Sopimuksen sisältö tarkistetaan vuosittain sopijapuolten kesken.

9. Sopimuksen irtisanomisehdot

Tästä sopimuksesta on laadittu kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi kullekin osapuolelle. Sopimusosapuolet tarkistavat vuosittain sopimuksen sisällön.

Kaitalahdella 17. päivänä toukokuuta 2016.

Kaisa Kyvykäs
Sosiaalijohtaja
Kaitalahden kunta

Markku Mallikas
Puheenjohtaja (virallinen nimenkirjoittaja)
Suomen Punaisen Ristin Kaitalahden osasto

Vapaaehtoinen
pelastuspalvelu

VAPAAEHTOISEN ENSIHUOLTO-OPAS

Ensihuolto on onnettomuuden uhreille, heidän läheisilleen sekä auttajille annettavaa monipuolista apua ja tukea, jota järjestävät vapaaehtoiset. Ensihuoltotoiminta käynnistetään heti pelastamisen jälkeen ja sitä jatketaan tarvittaessa onnettomuutta seuraavien lähivuorokausien ajan.

Vapaaehtoisen ensihuolto-oppaassa käsitellään ensihuollon toimintamuotoja, Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmiutta, käytännön auttamistilanteita sekä viranomaistoimintaa. Opas on tarkoitettu Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuollon koulutusmateriaaliksi.

Suomen Punainen Risti
Keskustoimisto
020 701 2000
Tehtaankatu 1a
00140 Helsinki
vapepa.fi